

**Dokkum (Fr.)
Markt**

Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek

2005-10/05

*Dokkum (Fr.), Markt
Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van de
gemeente Dongeradeel

november 2005
Steekproefrapportnummer 2005-
10/05
ISSN 1871-269X
tekst door
drs. Richard Exaltus

De Steekproef, Archeologisch
Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn
telefoon 050 - 5779784
fax 050 - 5779786
internet www.desteckproef.nl
e-mail info@desteckproef.nl

Inleiding

Locatie

In de gemeente Dongeradeel is op de Markt te Dokkum een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Het onderzochte perceel heeft een omvang van ongeveer 0,4 hectare. De RD-centrumcoördinaten zijn 195,720/593,575.

Bureauonderzoek

Door de ligging in de historische binnenstad van Dokkum zijn geen bodemkundig gegevens over het terrein bekend. De grond op het onderzoeksterrein is volledig bestraat. Op het zuidelijke deel van het terrein is een stenen trap met een naastliggend kunstwerk aanwezig. Het terrein ligt op ongeveer 4 m +NAP.

Het onderzoeksterrein ligt midden op een terp in het stadscentrum van Dokkum. Sinds de twaalfde eeuw stond hier een Norbertijnenklooster met een omliggend kerkhof. De resten van het klooster en een deel van het kerkhof zijn in de vijftiger jaren van de 20e eeuw opgegraven¹. Hierbij bleek dat de vroegste begravingen al tot in de achtste eeuw teruggingen. In 1984 vond een noodopgraving plaats waarvan de resultaten niet werden gepubliceerd² (Zie Figuur 3).

Het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) vermeldt dat het onderzoeksgebied een wettelijk beschermd terrein van zeer hoge archeologische waarde betreft (CMA nummer 06B 036, CAA nummers; 30585, 33113, 33114, en 33263).

Tabel 1. Dokkum Markt, in ARCHIS vermelde terreinen en vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied.

CMA/CAA-nrs.	Datering	Omschrijving	RD-coördinaten
CMA 389	Middeleeuwen	terp met overblijfselen kerk en abdij	195.696/593.581
CAA 30585	Middeleeuwen	kerkhof, nederzetting, terp	195.700/593.540
32606	onbekend	St. Maartenskerk	195.720/593.540
33113	Middeleeuwen	lijkkisten	195.730/593.600
33114	Middeleeuwen	lijkkisten	195.740/593.600
33116	Middeleeuwen	afvoer	195.650/595.590
33263	onbekend	onbekend	195.640/593.580

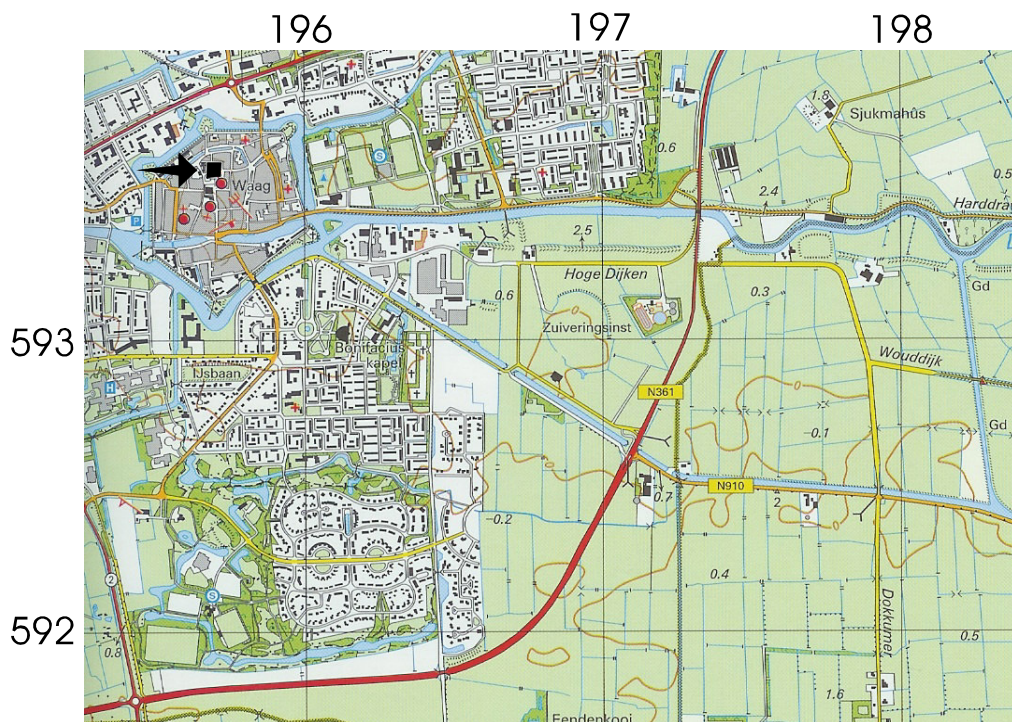
¹ H. Halbertsma, 1960. Bonifatius' levenseinde in het licht der opgravingen. In: *De Vrije Fries*, 44, p. 5-46.

² H. Halbertsma, (in prod.) De Bonifatiusput te Dokkum. Niet uitgegeven verslag van de noodopgraving van augustus 1984.

Aanleiding en doel

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Dongeradeel vertegenwoordigt door de heer D. Keegstra. De aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen herinrichting van de Markt.

Het doel van het onderzoek is het verzamelen van gegevens over diepte en verbreiding van (sub)recente verstoringen op de Markt, teneinde uitspraken te kunnen doen omtrent de toegelaten verstoringdiepte voor eventuele toekomstige inrichtingswerkzaamheden.

Figuur 1. Dokkum Markt, Overzichtskaart 1 : 25000. De onderzoekslocatie is als een zwart vlak aangegeven (bij de pijl). [Naar: ANWB 2004. *Topografische Atlas 1: 25000 Friesland*. ANWB, Den Haag].

Methoden en technieken

Het meetsysteem

De boringen zijn gezet in twee elkaar kruisende raaien. De afstand tussen de boorpunten bedraagt steeds 5 meter. Voor de precieze locaties van de boringen wordt verwezen naar Figuur 3.

De NAP-hoogte van elk boorpunt is ingemeten met een waterpas. Als referentie-hoogte zijn de deksels van de twee riool-controleputten genomen die in het oostelijke deel van het Rinze Jetsestraatje liggen. De hoogte hiervan bedraagt 3,57 m + NAP.

Werkwijze

De werkzaamheden zijn uitgevoerd volgens het door de ROB daarvoor opgestelde Plan van Eisen (PvE) d.d. 25 augustus 2005.

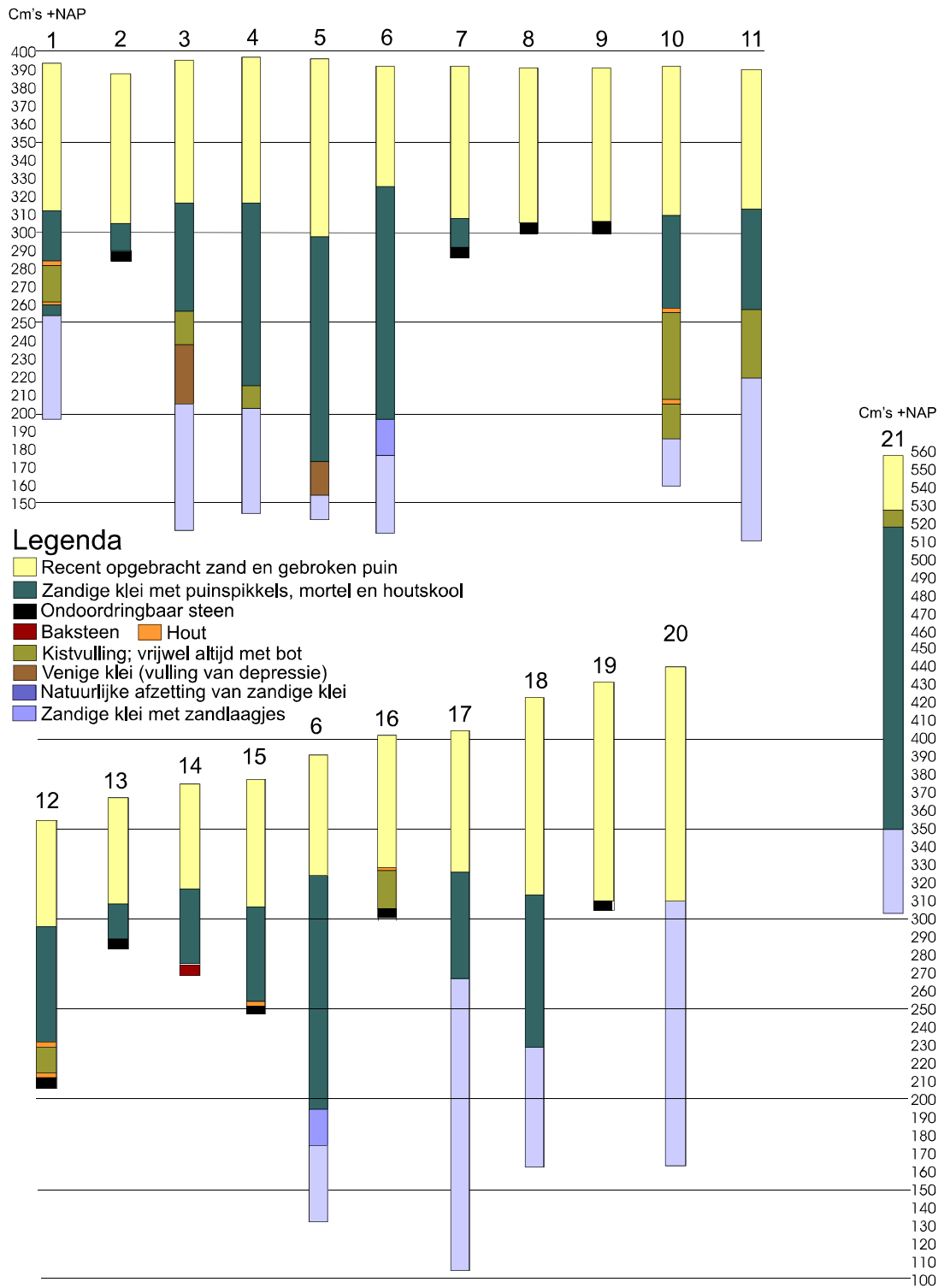
Na het plaatselijk verwijderen van de bestrating en de onderliggende laag gebroken puin, zijn boringen gezet met een gutsboor met een diameter van 3 cm. Met behulp van deze boringen is de opbouw van de bodem bepaald.

Het opgeboorde materiaal is geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerk, hout, metaal, houtskool en bewerkt vuursteen.

Doordat het plangebied volledig bestraat en bebouwd is, was veldkartering niet mogelijk.

Figuur 3. Dokkum Markt: situatietekening met de boorlocaties. De donkergrijze lijn geeft de begrenzing van het onderzoeksgebied aan. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. Op de rood aangegeven boorpunten is met zekerheid een kist-begruwing aangetroffen. Op de oranje aangegeven boorpunten is waarschijnlijk ook een graf (of grafstructuur) aanwezig. De boringen op de geel gemarkeerde boorpunten bevatten vondstrijke klei. Op de paars aangegeven boorpunten is ondoordringbaar steen aangetroffen. Bij de boringen 7, 8 en 9 lijkt het om een doorlopende structuur te gaan waarvan de bovenkant op ongeveer 3,1m +NAP ligt. Bij boring 19 zijn op deze zelfde diepte muurresten van de hier in 1954 opgegraven kerk met begravingen aangetroffen. De resultaten van deze opgraving zijn zichtbaar in blauw. Het kruislings gearceerde gebied betreft de noodopgraving van 1984. Slechts in boring 20 zijn geen archeologische resten aangetroffen. Bron: Adema Architecten.

Figuur 4. Dokkum, Markt: Boorprofielen.

Resultaten

Het veldwerk is uitgevoerd op 24 en 25 oktober 2005. De beschrijvingen van de boringen zijn weergegeven in de boorprofielen in Figuur 4 en in de boorstaten. Deze zijn bijgevoegd.

De boringen zijn doorgevoerd tot een maximale diepte van 3,0 m -Mv. De bovenste decimeters van de boringen bestaan uit de bestratingslaag met het daaronder liggende opgebracht zand en gebroken puin. De dikte van deze laag varieert van 60 cm (boringen 12, 13 en 14) tot ruim één meter (boringen 18, 19 en 20). Hieronder is in de 8, 9 en 19 direct ondoordringbaar steen aangetroffen. In de boringen 2, 7, en 13 is steen aanwezig onder een ruim 10 cm dikke laag zandige klei waarin puinspikkels, mortel en houtskool zijn aangetroffen. Dergelijke vondstrijke, zandige klei is behalve in boring 20, eveneens aanwezig in alle overige boringen.

In de boringen 1, 10 en 12 is in de bovenbeschreven vondstrijke klei een traject aangetroffen dat bestaat uit enkele centimeters hout, vondstrijke klei met (menselijk) bot, wederom enkele centimeters hout en vervolgens weer vondstrijke klei. De afstand tussen de beide houtlaagjes bedraagt 20 tot 50 centimeter. Het gaat hier vrijwel zeker om grafkisten die samengedrukt zijn door de bovenliggende klei en die hier grotendeels mee zijn volgelopen.

In boring 16 is een traject aangetroffen dat hier vrijwel mee overeenkomt; in plaats van het onderste laagje hout is hier echter steen aangetroffen. Ondoordringbaar steen is ook aangetroffen onder de grafkist in boring 12. In boring 15 is een laagje hout aanwezig dat direct op steen ligt. In de boringen 4, 11 en 21 is vondstrijke klei met bot aanwezig zonder boven- en of onderliggend hout. Mogelijk zijn hier wel kisten aanwezig geweest maar zijn deze hier inmiddels vergaan.

In boring 3 is onder de laag met bot, venige klei aanwezig. Het lijkt om de vulling van een (antropogene) depressie te gaan. Dergelijke venige klei is ook aangetroffen in boring 5. In boring 14 ligt op één meter diepte ondoordringbaar baksteen.

Onderin de boringen 1, 3 tot en met 6, 10, 11, 17, 18, 20 en 21 zijn natuurlijke wad- en kwelderafzettingen aangetroffen die bestaan uit zandige klei die veelal onderbroken wordt door zandlaagjes. Hierin is geen antropogene invloed aangetroffen.

Conclusies en advies

Het onderzoeksterrein wordt onder de moderne ophogings- en bestratingslaag gekenmerkt door zandige klei met daarin vondstmateriaal dat op zijn laatst uit de 17e/18e eeuw stamt. In deze klei zijn talrijke resten van menselijke begravingen aangetroffen. In veel gevallen is botmateriaal alsmede het hout van grafkisten, nog bewaard gebleven. Het is denkbaar dat het steen dat in een aantal boringen is aangetroffen onderdeel uitmaakt van grafmonumenten.

Al met al lijkt het onderzoeksterrein de voortzetting in noordelijke richting te vormen van de begraafplaats die in 1954 in samenhang met de kerk is opgegraven (zie Figuur 3). Van deze begraafplaats blijkt nog opmerkelijk veel bewaard te zijn gebleven. De conserveringsomstandigheden voor organisch materiaal zijn tot nu toe redelijk goed geweest. Deze begraafplaats herbergt daardoor naar verwachting een enorme schat aan gegevens omtrent de vroegere bewoners van Dokkum en vormt dan ook een waardevol archeologisch monument dat behouden dient te blijven.

Voor het onderzoeksterrein Dokkum, Markt wordt derhalve geadviseerd geen bodemingrepen uit te voeren die dieper reiken dan de moderne ophogingslaag (de lichtgele laag in Figuur 4). Deze varieert in dikte van 60 cm in de boringen 12, 13 en 14 tot ruim één meter in de boringen 18, 19 en 20.

Indien graafwerkzaamheden die dieper reiken dan de moderne ophogingslaag onvermijdelijk zijn, dienen deze vooraf te worden gegaan door een archeologisch proefsleuven onderzoek. Een dergelijk onderzoek dient te worden uitgevoerd door een hiertoe gecertificeerd archeologisch bedrijf volgens een speciaal hiervoor op te stellen Plan van Eisen (PvE).

Voor het behoud van de archeologische waarden van het terrein wordt verder afgeraden bomen te planten of de grondwaterstand te verlagen.

Aanvankelijk was gepland om afhankelijk van deze eerste fase van booronderzoek eventueel een tweede fase uit te voeren in een vlakdekkend netwerk van vijf bij vijf meter. De huidige resultaten tonen echter aan dat een dergelijke intensief booronderzoek niet alleen overbodig zou zijn maar ook onnodige schade aan archeologische resten zou toebrengen. Om deze redenen wordt afgeraden een tweede fase van booronderzoek te laten uitvoeren.

In alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen worden aangetroffen, deze gemeld dienen te worden bij de gemeente Dongeradeel, conform monumentenwet 1988, artikel 47.

drs. R.P.Exaltus (senior archeoloog)

Appendix

Dokkum, Markt: boorprofielen en bodembeschrijving volgens NEN5104.